

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่องกระบวนการและการใช้ผลจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลของครูมัธยมศึกษา : การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

1. ความสำคัญของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
2. ข้อมูลของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล
3. วัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคล
4. วิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ตอนที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

1. แบบสอบถาม
2. กรณีศึกษา

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ตอนที่ 1 การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

1 ความสำคัญของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

การจัดการเรียนการสอนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 มาตรา 22 จะต้องยึดแนวการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ และกระบวนการจัดการศึกษาจะต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพ คณะอนุกรรมการการปฏิรูปการเรียนรู้ (2543) กล่าวว่า ในการเรียนการสอนที่ถือว่าผู้เรียนสำคัญที่สุด สิ่งสำคัญประการหนึ่งก็คือ ครูต้องรู้จักผู้เรียนเป็นรายบุคคลและสนับสนุนให้แต่ละคนวางแผนการเรียนรู้ตามความสนใจและเรียนตามลีลาการถนัดของตนเองได้เป็นแนวทางเดียวกับสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) กล่าวว่า ครูจะต้องศึกษาเพื่อให้รู้จักเด็กทุกคนในห้องเรียนซึ่งมีความแตกต่างกัน ดังนั้นครูต้องมีวิธีการสอนที่หลากหลายในการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับเด็กแต่ละคน เพื่อนำข้อมูลไปช่วยแก้ปัญหา และส่งเสริมสนับสนุนเด็ก

แต่แต่ละคนได้พัฒนาอย่างเต็มตามศักยภาพและมีความสุข สอดคล้องกับหลักของพุทธวิธีในการสอนที่กล่าวว่า ครูจะต้องปรับวิธีการสอนให้เหมาะสมกับความแตกต่างของผู้เรียนโดยพิจารณาจากความพร้อมในการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคน (พระธรรมปิฎก, 2541)

ในการจัดการศึกษา ครูจึงมีความจำเป็นที่จะต้องรู้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนเป็นรายบุคคล Shulman (1986) กล่าวว่าความรู้ที่จำเป็นสำหรับครู ได้แก่ ความรู้เนื้อหาวิชา ความรู้ในหลักสูตร และความรู้ในวิชาครู ซึ่งให้ความสำคัญและเข้าใจว่านักเรียนมีความแตกต่างกัน มีภูมิหลังที่สามารถเรียนรู้ได้แตกต่างกัน ดังนั้นครูจะต้องมียุทธวิธีในการรวบรวมข้อมูลเพื่อความเข้าใจนักเรียนอย่างสมบูรณ์ เพื่อให้รู้พื้นฐานความรู้ของนักเรียน และสามารถต่อยอดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม

การศึกษาเพื่อการรู้จักนักเรียนตามแนวคิดทางด้านจิตวิทยาเป็นการศึกษาเรื่องของพัฒนาการ ความเจริญเติบโต และพฤติกรรมทั้งที่เป็นไปตามธรรมชาติและที่ได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อม และหาแนวทางในการปรับปรุงพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นที่พึงประสงค์ สุชา จันทร์อม (2543) กล่าวว่า ประโยชน์ที่ได้จากการศึกษาและทำความรู้จักนักเรียน มี 4 ประการ คือ

- 1) ช่วยให้ผู้ครูรู้จักธรรมชาติและความต้องการของเด็ก ทำให้ครูรักและเต็มใจที่จะทำงานร่วมกับเด็ก ทำให้ครูเข้าใจพฤติกรรม ที่มาของปัญหาและจะสามารถช่วยแก้ปัญหาของนักเรียนได้
- 2) ทำให้ครูเข้าใจถึงความแตกต่างของเด็กแต่ละคน ทำให้ครูไม่คาดหวังว่าเด็กจะเรียนรู้เท่ากันเสมอไป การสอนจะเป็นการช่วยให้เด็กแต่ละคนพัฒนาตนเองให้มากที่สุดตามความสามารถของแต่ละคน
- 3) ช่วยให้ผู้ครูพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย รู้ถึงความสามารถ ความสนใจ ความต้องการ ทำให้ครูเกิดความเข้าใจ เห็นใจ และหาทางส่งเสริมความเจริญงอกงามของเด็กในทุกวิถีทาง
- 4) ช่วยให้ผู้ครูจัดกิจกรรมการเรียนการสอนได้ถูกต้องตามหลักพัฒนาการของเด็กทำให้ครูรู้จักวิธีแนะนำ อบรมเด็กตามหลักจิตวิทยา และเข้าใจปัญหาต่างๆของเด็กแต่ละคน การรู้จักนักเรียนจะทำให้ครูสามารถจัดระบบของชั้นเรียนได้ดี

การรู้จักนักเรียนทำให้ครูสามารถจัดการชั้นเรียนได้ดีแล้ว นอกจากนั้นยังช่วยให้ครูจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมพัฒนา หาทางป้องกันแก้ปัญหา และหาแนวทางแก้ไขปัญหาของนักเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคน (ทศพร มณีศรีขำ, 2539 ; พนม ลัมอารีย์, 2530) สอดคล้องกับศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ (ม.ป.ป.) ซึ่งกล่าวว่า การที่ครูจะสามารถทำ

การสอนและช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคนนั้น ครูจำเป็นที่จะต้องรู้จักนักเรียนเป็นอย่างดี จึงจะทราบได้ว่านักเรียนแต่ละคนเป็นอย่างไร มีศักยภาพ มีความสามารถ มีปัญหาความต้องการด้านใด ทำให้รู้จักจุดเด่นจุดด้อยของแต่ละคน จึงจะสามารถจัดประสบการณ์กิจกรรมการเรียนการสอน การแนะแนว ช่วยเหลือนักเรียนได้ตามลักษณะของความแตกต่างของแต่ละคนแต่ละกลุ่มได้

การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลมีความสำคัญที่ครูควรปฏิบัติเพราะเป็นจรรยาวิชาที่ครูจะต้องปฏิบัติเพราะเป็นกฎหมายด้านการศึกษิตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ครูต้องรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลเพื่อใช้ในการออกแบบจัดการเรียนการสอนให้สอดคล้องเหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ ความถนัด และความแตกต่างระหว่างบุคคล เพื่อพัฒนาให้นักเรียนให้สามารถเรียนรู้ได้อย่างเต็มศักยภาพ และครูสามารถจัดกระบวนการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2 ข้อมูลของการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

ข้อมูลการรู้จักเด็กเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยในการวิเคราะห์เด็กที่มีความแตกต่างกันทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม ครอบครัวยุทธศาสตร์ และความถนัดความสนใจ ของเด็กแต่ละบุคคล

สงัด อุทรานันท์ (2526) กล่าวว่าข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนที่จะมีผลต่อการเรียนรู้แบ่งออกเป็น 4 ชนิด คือ

1. ความสามารถทางการเรียนรู้ (Learning Abilities) เป็นความสามารถทางการเรียนของนักเรียน ซึ่งแต่ละคนแตกต่างกัน
2. อัตราการเรียนรู้ (Rate of Learning) หมายถึง ลักษณะส่วนบุคคลของเด็กที่สามารถเรียนรู้หรือเข้าใจในสิ่งที่ครูสอนได้มากน้อยและรวดเร็วเพียงใด เป็นปริมาณการเรียนรู้ภายในช่วงเวลาที่กำหนดให้ องค์ประกอบสำคัญ ได้แก่ ทักษะในการฟัง พูด อ่าน และเขียน
3. ลักษณะการเรียนรู้ (Function of Learning) เป็นส่วนที่เกี่ยวข้องกับความสนใจ ความเอาใจใส่ ความมานะอดทนและความขยันขันแข็งในการเรียน หรือเรียกว่า "ความพยายามในการเรียนของผู้เรียน"
4. ประสบการณ์เดิม (Background of Experience) เป็นข้อมูลพื้นฐานที่เกิดขึ้นกับนักเรียน ที่ส่งผลต่อการรับรู้

ทศพร มณีศรีขำ (2539) ได้ระบุว่าข้อมูลที่จำเป็นในการศึกษานักเรียน แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ

1. ข้อมูลส่วนตัวและพื้นฐานทางครอบครัว ประกอบด้วย

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียน ได้แก่ ชื่อ นามสกุล เพศ วัน เดือน ปีเกิด สถานที่เกิด เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา ที่อยู่ปัจจุบัน เป็นต้น

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับบิดามารดา ได้แก่ ชื่อ นามสกุล การศึกษา อาชีพ สุขภาพ อนามัย ฐานะทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดา บิดามารดาและบุตร สภาพการสมรส เจตคติของบิดามารดาที่มีต่อนักเรียน วิธีการอบรมเลี้ยงดู และการใช้แรงจูงใจกับนักเรียน

1.3 ข้อมูลเกี่ยวกับพี่น้อง ได้แก่ ชื่อ นามสกุล เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ ความสัมพันธ์ในหมู่พี่น้อง

1.4 ข้อมูลเกี่ยวกับบ้านและเพื่อนบ้าน ได้แก่ สภาพบ้าน ความเป็นระเบียบเรียบร้อยทั้งภายในและภายนอกบ้าน ที่พักอาศัยและห้องของนักเรียนเป็นสัดส่วนหรือไม่ และสภาพแวดล้อมทางบ้านของนักเรียน

2. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติในโรงเรียนและรายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ประกอบด้วย

2.1 ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติในโรงเรียนของนักเรียน ได้แก่ สภาพของโรงเรียน ที่ตั้ง ระยะเวลาที่นักเรียนเข้าเรียน การมาเรียน การให้ความร่วมมือในกิจกรรมเสริมหลักสูตร และการเป็นสมาชิกของชุมนุมต่างๆ การบันทึกระเบียบพฤติกรรม หรือการบันทึกอื่นๆ ที่ทำให้เข้าใจนักเรียนเกี่ยวกับพฤติกรรม เจตคติ และการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม

2.2 ข้อมูลเกี่ยวกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแต่ละวิชา ได้แก่ ความสามารถทางสติปัญญา ความถนัด ความสนใจเกี่ยวกับอาชีพ วิชาการ กิจกรรมทางสังคม และนันทนาการ

3. ข้อมูลเกี่ยวกับสุขภาพอนามัย ประกอบด้วย

3.1 ประวัติสุขภาพในอดีต และประวัติการเจ็บป่วยในครอบครัว

3.2 พัฒนาการทางด้านส่วนสูง น้ำหนัก และความสมบูรณ์ของร่างกาย

3.3 บันทึกการสังเกตทางด้านสุขภาพอนามัยและความบกพร่องของร่างกาย ด้านการเห็น การได้ยิน การพูด การได้รับอุบัติเหตุ และความพิการต่างๆ

3.4 การตรวจสุขภาพ การให้คำแนะนำแก้ไข การรักษา และความเห็นของแพทย์

3.5 การบันทึกทางด้านสุขภาพจิต

4. ข้อมูลเกี่ยวกับความสนใจ ความชอบ ความไม่ชอบ และแผนของชีวิตในอนาคต ประกอบด้วย

- 4.1 ความสนใจด้านการเรียน การเลือกกิจกรรม อาชีพ และการทำงาน
- 4.2 แผนการศึกษาและการวางแผนเข้าสู่อาชีพในอนาคต
- 4.3 กิจกรรมและงานอดิเรกต่างๆ

5. ข้อมูลเกี่ยวกับประสบการณ์ และกิจกรรมต่างๆ ภายนอกโรงเรียน ประกอบด้วย

- 5.1 การมีส่วนร่วม หรือการเป็นสมาชิกของกลุ่มกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน
- 5.2 การทำงานที่หารายได้พิเศษ ในช่วงนอกเวลาเรียน
- 5.3 การเดินทางท่องเที่ยวหรือทัศนศึกษา
- 5.4 การทำงานอดิเรกที่ทำในยามว่าง

6. ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการทางด้านอารมณ์และด้านสังคม ประกอบด้วย

- 6.1 ลักษณะนิสัยในการทำงาน เช่น ชอบอิสระหรือการกำกับดูแล
- 6.2 ความรับผิดชอบเกี่ยวกับพฤติกรรมและการกระทำของตนเอง
- 6.3 ความสนใจอย่างแท้จริงในสิ่งที่ทำให้ชีวิตหน้าสนใจและท้าทาย
- 6.4 ทักษะในการร่วมแสดงความคิดเห็นและฟังอย่างมีวิจารณญาณ
- 6.5 ลักษณะนิสัยที่แสดงถึงความสุภาพอ่อนโยน
- 6.6 เจตคติต่อการให้เหตุผลที่เกี่ยวกับอำนาจ
- 6.7 แรงจูงใจและความพึงพอใจที่จะเกี่ยวข้องกับบุคคลอื่น
- 6.8 ความปรารถนาที่จะเข้ามามีส่วนร่วมและเสริมสร้างกิจกรรมของกลุ่ม
- 6.9 การให้ความร่วมมือกับกลุ่มด้วยจิตใจและการกระทำ
- 6.10 การใช้เทคนิคเพื่อการยอมรับในกิจกรรมกลุ่ม

พนม ลิ้มอารีย์ (2530) กล่าวถึง ข้อมูลที่ควรเก็บรวบรวมไว้เป็นรายบุคคล สามารถจำแนกได้เป็น 3 ประเภท

1) ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียน การศึกษาถึงพฤติกรรมของนักเรียน เป็นวิธีการที่จะช่วยให้ครูได้รู้จักและเข้าใจนักเรียนของตนได้ตรงที่สุด จึงจำเป็นที่จะต้องศึกษาพฤติกรรมของนักเรียนทั้งที่เกิดขึ้นแล้วในอดีตที่กำลังเกิดขึ้นในปัจจุบัน และที่เกิดขึ้นในอนาคต การที่ครู

ทราบพฤติกรรมที่ผ่านมาของนักเรียน จะช่วยให้ครูสามารถคาดการณ์หรือทำนายพฤติกรรมของนักเรียนที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างใกล้เคียงความจริงมากที่สุด

2) ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนตัวของนักเรียน มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาถึงคุณลักษณะต่างๆ ของนักเรียน เช่น สภาพร่างกาย ระดับสติปัญญา ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ การควบคุมอารมณ์ การเข้าสังคม ผลสัมฤทธิ์ในการเรียน อุปนิสัยใจคอ ตลอดจนภูมิหลังของนักเรียน สิ่งเหล่านี้จะมีประโยชน์ต่อครูอย่างมาก

3) ข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียน บริการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล จะขาดข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมของนักเรียนไม่ได้เนื่องจากการพยากรณ์พฤติกรรมต้องศึกษาถึงสภาพชุมชนที่นักเรียนอยู่ สิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ในชั้นเรียน ความสัมพันธ์กับเพื่อน ตลอดจนสิ่งต่างๆ ที่แวดล้อมตัวนักเรียน ย่อมมีอิทธิพลต่อการแสดงออกของนักเรียนทั้งหมด

สุรียา กาฬสินธุ์ และนิภา วิจารณ์รุ่งวศินกุล (2541) กล่าวถึงขอบข่ายในการเก็บรวบรวมข้อมูลระบบสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ของเด็กและการพัฒนาชุมชน ประกอบด้วย 3 ส่วน

1) ข้อมูลผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ซึ่งได้มาจากสมุดประจำชั้น ป.02 โดยนำมาแยกนักเรียนเป็น 3 ระดับ คือ เรียนตกชั่วคราว เรียนตกเป็นระยะๆ และเรียนตกต่อเนื่อง

2) ข้อมูลด้านสุขภาพและการขาดเรียน ประกอบด้วยข้อมูลด้านการเจ็บป่วยภาวะทุพโภชนา ภาวะขาดสารไอโอดีน และอัตราการขาดเรียน ซึ่งนำมาจากบัญชีเรียกชื่อ ป.03 นำหนัก ส่วนสูงจากครูอนามัย

3) ข้อมูลด้านประวัติครอบครัวของนักเรียนได้จากแบบสอบถามและสมุด ป.02

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (2543) กล่าวว่า การรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อจะให้เข้าใจนักเรียนในแต่ละด้าน สิ่งที่ครูควรรู้จักนักเรียนในแต่ละคน ได้แก่

- 1) ผลการเรียน
- 2) สภาพครอบครัว เศรษฐกิจ สังคม
- 3) พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์/จิตใจ สังคม สติปัญญา
- 4) พฤติกรรม ได้แก่ สมาธิ คุณธรรมและจริยธรรม ความสามารถพิเศษ ความถนัด
- 5) ความสนใจในส่วนที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ
- 6) ความต้องการ
- 7) วิธีเรียนที่เด็กชอบ ได้แก่ ลงมือปฏิบัติ ทักษะศึกษา การท่องเที่ยว การเล่นเกม การอ่าน ร้องเพลง การค้นคว้า การสัมภาษณ์ ดูวิดีโอทัศน์ แสดงละคร

8) สิ่ง que ควรได้รับการพัฒนาส่งเสริม และสิ่ง que ควรปรับปรุงแก้ไข

ศูนย์แนะแนวการศึกษาและอาชีพ (ม.ป.ป.) ได้กล่าวว่าการข้อมูล que จำเป็นในการรู้จักและเข้าใจนักเรียนมีด้วยกัน 8 ด้าน ได้แก่

- 1) ประวัติส่วนตัว เช่น ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลผู้ปกครอง ข้อมูลเกี่ยวกับครอบครัว ข้อมูลเกี่ยวกับเพื่อน ข้อมูลเกี่ยวกับการเดินทางมาโรงเรียน
- 2) ข้อมูลด้านสุขภาพ เช่น ประวัติการคลอด ประวัติการเจ็บป่วย การรับภูมิคุ้มกันโรค บันทึกการตรวจสุขภาพ สายตา การได้ยิน บันทึกการตรวจสอบการรักษา การติดตามผลการรักษา และการส่งขอผลการรักษาต่อ และบันทึกความเจริญเติบโตของนักเรียน
- 3) ข้อมูลด้านการศึกษา เช่น ข้อมูลโรงเรียน ชื่อ ที่ตั้ง เบอร์โทรศัพท์ของโรงเรียน ข้อมูลครูประจำชั้น ครูที่ปรึกษา วันเข้าเรียน-ออกจากโรงเรียน ผลการเรียน และเจตคติต่อการเรียน
- 4) ข้อมูลด้านบุคลิกภาพ ทักษะการเรียน และทักษะชีวิต เช่น สุขนิสัย ลักษณะนิสัย คุณธรรมจริยธรรม การรู้จักตนเองและการปรับตัว ทักษะทางสังคม ทักษะในการแสวงหาความรู้ และทักษะในการวางแผนจัดการ
- 5) ข้อมูลด้านความสนใจ ความสามารถพิเศษ เช่น การเข้าประกวด การคัดเลือกแข่งขัน ทุนการศึกษา และบริการต่างๆ ที่ได้รับพิเศษ
- 6) เป้าหมายของชีวิต
- 7) การสำรวจ และทดสอบด้านการแนะแนวและจิตวิทยา
- 8) บันทึกพฤติกรรมที่น่าสังเกต ได้แก่ ด้านสุขภาพ ความประพฤติ บุคลิกภาพ การเรียน

จากการศึกษาสามารถสรุปได้ว่า วิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล สามารถจำแนกข้อมูลนักเรียน ได้ 3 ประเภท ได้แก่

1. ข้อมูลส่วนบุคคลของนักเรียน เช่น ประวัติส่วนตัว ประวัติสุขภาพ ประสบการณ์เดิม ข้อมูลทางด้านการพัฒนาอารมณ์และสังคม เป็นต้น
2. ข้อมูลสภาพแวดล้อมของนักเรียน เช่น ด้านครอบครัว ที่พักอาศัย ชุมชน ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ เป็นต้น
3. ข้อมูลด้านพฤติกรรม ได้แก่ ความคิด ความรู้ ความรู้สึก และการกระทำต่างๆ เช่น ความถนัด ความสนใจ การรับรู้ การตัดสินใจ การรับฟัง การแสดงออกทั้งทางร่างกาย สายตา การพูด อัตรการเรียน ลักษณะการเรียน เป็นต้น

3 วัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคล

การเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคล เพื่อศึกษาหารายละเอียดตลอดจนหาข้อมูลต่างๆ ของนักเรียนแต่ละคนเพื่อช่วยเหลือนักเรียนอย่างมีประสิทธิภาพ สุรางค์ จันทน์เอม (2528) กล่าวถึง วัตถุประสงค์ 3 ประการ ดังนี้

- 1) เพื่อช่วยเหลือเด็กที่กำลังประสบปัญหา
- 2) เพื่อป้องกันปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก
- 3) เพื่อพัฒนาเด็กนักเรียนแต่ละคนทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้ดียิ่งขึ้น

Froehlice (อ้างถึงในพนม ลิมอารีย์, 2530) กล่าวว่า การเก็บข้อมูลเป็นรายบุคคล มี วัตถุประสงค์ 2 ประการ

- 1) เพื่อทำความเข้าใจนักเรียน และช่วยเหลือนักเรียนได้อย่างถูกต้อง
- 2) เพื่อให้นักเรียนรู้จักตนเองดีขึ้น สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

พนม ลิมอารีย์ (2530) กล่าวถึงวัตถุประสงค์การเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคลที่สำคัญอยู่ 3 ประการ

- 1) เพื่อช่วยแก้ไขปัญหานักเรียน นั่นคือในการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล จะช่วยให้ครูเข้าใจถึงสาเหตุแห่งปัญหาของนักเรียน และสามารถดำเนินการให้ความช่วยเหลือได้อย่างถูกต้องเหมาะสม
- 2) เพื่อช่วยป้องกันไม่ให้นักเรียนเกิดปัญหา หมายถึงการที่ครูนำความรู้ความเข้าใจที่ได้จากการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคลไปใช้ในการป้องกันมิให้นักเรียนประสบกับความยุ่งยากหรือเกิดปัญหา
- 3) เพื่อช่วยพัฒนาส่งเสริมตัวนักเรียน คือการที่ช่วยให้แต่ละคนรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ และสามารถใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในตนเองให้เกิดประโยชน์มากที่สุด ภายใต้สถานการณ์และสภาพแวดล้อมที่ตนกำลังประสบปัญหาอยู่ เพื่อให้เด็กเกิดความเจริญงอกงามอย่างมีสมดุลทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา สังคมและจิตใจ

พรจันทร์ เจียรอดิศักดิ์ (2527) ได้ให้รายละเอียดของวัตถุประสงค์ที่สำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคลดังนี้ คือ

1) เพื่อให้มีการพัฒนาและส่งเสริมนักเรียนได้อย่างถูกต้อง กล่าวคือการศึกษา และการเก็บรวบรวมข้อมูลต่างๆ ในตัวนักเรียน นอกจากจะทำให้ครูผู้ศึกษา เข้าใจและรู้จัก นักเรียนได้อย่างถูกต้องยิ่งขึ้นแล้ว ยังช่วยให้นักเรียนสามารถเข้าใจตนเองได้อย่างดี เช่น รู้ว่า ตนเองมีความถนัดอะไร สนใจอะไร สนใจสิ่งใด และควรมีการส่งเสริมพัฒนาการไปในด้านใด เป็นต้น

2) เพื่อเป็นการแก้ไขปัญหาต่างๆที่เกิดขึ้น เมื่อนักเรียนประสบปัญหาเพื่อ พิจารณาสาเหตุที่แท้จริงของปัญหา และหาทางดำเนินการแก้ไข ให้ตรงจุด ตรงประเด็น

3) เพื่อหาทางป้องกันให้นักเรียนพ้นจากปัญหาต่างๆ ที่จะเกิดขึ้น สามารถ แนะนำแนวทางให้นักเรียนสามารถปรับตัวในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

ทศพร มณีศรีขำ (2539) ได้กล่าวว่าวัตถุประสงค์ที่สำคัญมี 3 ประการ คือ

1) เพื่อหาทางป้องกันปัญหา (Preventive Approach) การทราบข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับนักเรียน จะช่วยให้ครูหรือผู้แนะแนวช่วยได้ทัน และเตรียมการก่อนที่นักเรียนจะ ประสบปัญหาหรือความยุ่งยากที่อาจจะเกิดขึ้นมาได้

2) เพื่อหาทางส่งเสริมพัฒนา (Developmental Approach) การทราบข้อมูลและ รายละเอียดเกี่ยวกับตัวนักเรียน จะช่วยให้ครูหรือผู้แนะแนวสามารถแนะแนวทาง และส่งเสริมให้ นักเรียนมีพัฒนาการเจริญงอกงามมากที่สุดในทุกๆ ทาง รวมทั้งนักเรียนแต่ละคนได้เข้าใจและรู้จัก ตนเองและสามารถนำคุณลักษณะที่ดี ตลอดจนสิ่งแวดล้อมต่างๆ ที่เหมาะสมมาใช้ให้เกิด ประโยชน์ยิ่งขึ้น

3) เพื่อหาทางแก้ไขปัญหที่นักเรียนประสบอยู่ (Currative Approach) พฤติกรรมทุกอย่างย่อมมีสาเหตุ (All behavior is caused) การแก้ไขปัญหถือเป็นมาตรการ สุดท้ายที่ครูจะนำมาใช้ในการแก้ปัญหา จะต้องหาสาเหตุของปัญหาให้พบถึงแม้ว่าในสภาพความ เป็นปัญหาของคนเรานั้นจะสลับซับซ้อน ครูหรือผู้แนะแนวจึงจำเป็นต้องใช้ทักษะความ สามารถ และประสบการณ์ ตลอดจนเทคนิคและเครื่องมือต่างๆ ที่จะนำมาศึกษาและรวบรวม ข้อมูลรายละเอียดต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้เรียน เพื่อที่จะได้หาทางดำเนินการแนะแนว และ แก้ไขให้ตรงจุดที่เป็นเหตุของปัญหา

โดยสรุป วัตถุประสงค์ของการเก็บข้อมูลนักเรียน เพื่อการทำความเข้าใจนักเรียนนั้น สามารถแบ่งได้ 3 ประการ คือ

1. เพื่อการพัฒนานักเรียน ในด้านต่างๆ ให้ถูกต้องเหมาะสม นักเรียนเข้าใจตนเองได้เป็นอย่างดี รู้ความถนัด ความสามารถ ของนักเรียน
2. เพื่อแก้ไขปัญหานักเรียน เมื่อนักเรียนประสบปัญหาทางแก้ได้ถูกต้องตรงจุดเกี่ยวกับปัญหานั้นๆ
3. เพื่อป้องกันการเกิดปัญหา เมื่อทำการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลได้ทราบข้อมูลว่าสาเหตุของปัญหาเกิดจากอะไร ต้องป้องกันตรงไหน เสริมตรงไหนให้กับนักเรียน

4 วิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล

วิธีการที่จะรวบรวมข้อมูลนักเรียนมีหลายวิธี วัลนิภา ฉลากบาง (2535) กล่าวว่าแต่ละวิธีมีจุดมุ่งหมายและข้อจำกัด ครูที่ทำการรวบรวมข้อมูลนักเรียนจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบว่าจะเลือกใช้วิธีใดประกอบการพิจารณา ดังนี้

1. จะต้องเข้าใจและใช้ข้อมูลนั้นๆ ได้อย่างถูกต้อง
2. ควรใช้วิธีเก็บข้อมูลหลายๆ วิธีประกอบกันเพื่อให้เกิดความมั่นใจในข้อมูลและได้ข้อมูลครบทุกด้าน
3. จะต้องเป็นวิธีเก็บข้อมูลที่ช่วยให้รู้จักและเข้าใจนักเรียนขึ้นอีกทั้งยังทำให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์สำหรับตัวนักเรียนมากที่สุด
4. เป็นวิธีเก็บข้อมูลที่ประหยัดค่าใช้จ่าย เวลาและแรงงาน ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ไม่ใช้วิธีเก็บข้อมูลบางวิธีกับนักเรียนทุกคน
5. ไม่ควรใช้วิธีเก็บข้อมูลที่ยุ่งยากในทางปฏิบัติแต่ให้ได้ผลคุ้มค่า

วิธีการที่ใช้ในการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ประกอบด้วย การสังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม การบันทึก การเยี่ยมบ้าน การศึกษารายกรณี การใช้แบบทดสอบ และระเบียบสละสม โดยมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1 การสังเกต

การสังเกต เป็นวิธีการรวบรวมข้อมูลที่เป็นการกระทำ กิริยา อาการต่างๆ หรือ พฤติกรรมที่นักวิจัยสามารถใช้ประสาทสัมผัสและ / หรือเป็นเครื่องมือในการรับรู้ ทำความเข้าใจ และจดบันทึกข้อมูลได้ (นงลักษณ์ วิรัชชัย, 2543) และ ปรีชา วิหคโต (2533) กล่าวว่า การสังเกต เป็น

กระบวนการที่ผู้สอนเฝ้าดูพฤติกรรม หรือร่องรอยพฤติกรรมของผู้เรียนเพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียนด้วยอวัยวะสัมผัส ตาและหู แล้วจึงบันทึกผลการสังเกตลงในแบบบันทึกข้อมูล การสังเกตเป็นวิธีการที่สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลพฤติกรรมด้านการใช้ความคิดการปฏิบัติงาน โดยเฉพาะด้านอารมณ์ ด้านความรู้สึก และลักษณะนิสัยของผู้เรียนซึ่งสามารถทำได้ทุกเวลาสถานที่ ทั้งในห้องเรียน นอกห้องเรียน หรือในสถานที่อื่นๆ การสังเกตเป็นวิธีการที่นิยมกันแพร่หลายเพราะไม่ต้องมีการเตรียมอะไร ทั้งเป็นวิธีที่ไม่สิ้นเปลืองอุปกรณ์หรือทุนทรัพย์ การสังเกตนับเป็นเทคนิคที่มีประโยชน์มาก เพราะช่วยให้ครูผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องเข้าใจผู้เรียนดีขึ้น

ปรีชา วิหคโต (2533) ได้แบ่งวิธีการสังเกต 3 วิธี คือ (1) การสังเกตโดยการเข้าร่วมกิจกรรมวิธีนี้ผู้สอนจะเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้เรียนทำเป็นพวกเดียวกับผู้เรียนแล้วสังเกตพฤติกรรม (2) วิธีการสังเกตโดยไม่เข้าร่วมกิจกรรมวิธีนี้ผู้สอนจะเป็นผู้อยู่ภายนอกจะไม่เข้าไปร่วมกิจกรรมด้วย (3) วิธีการสังเกตแบบไม่รู้ตัวคือ เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตไม่แสดงตัวให้ปรากฏ แต่จะใช้วิธีสังเกตด้วยกล้องส่องทางไกล ติดไมโครโฟน ดักฟังทางโทรศัพท์ ถ่ายรูป หรือใช้กระจกทางเดียวสังเกต ส่วน กมลรัตน์ หล้าสูงษ์ (2527) แบ่งการสังเกตได้เป็น 2 ชนิด (1) การสังเกตทางตรง เป็นวิธีการที่ผู้สังเกตด้วยตนเองตลอดเวลา (2) การสังเกตทางอ้อม เป็นวิธีการที่ผู้สังเกตมิได้สังเกตด้วยตนเอง แต่ให้ตัวแทนหรือบุคคลอื่นไปสังเกตแทนแล้วกลับมาเล่าพฤติกรรมที่สังเกตเห็นฟัง นอกจากนี้ พนม ลีมาอารีย์ (2530) ได้กล่าวว่า สามารถจำแนกประเภทของการสังเกตได้ 3 ลักษณะ คือ (1) การสังเกตตามลักษณะการจดบันทึก สามารถจำแนกประเภทได้ 2 ประเภท ได้แก่ การสังเกตที่ไม่ได้มีการจดบันทึก เป็นการสังเกตที่ครูหรือผู้ทำการสังเกตมักจะแปลความหมายของพฤติกรรมที่สังเกตและให้ความช่วยเหลือในขณะนั้นโดยทันที และการสังเกตที่มีการจดบันทึก (2) การสังเกตตามลักษณะสถานการณ์ โดยแบ่งเป็นการสังเกตที่มีการควบคุมสถานการณ์ และการสังเกตที่ไม่มีการควบคุมสถานการณ์ (3) การสังเกตตามลักษณะการสังเกตสามารถจำแนกได้ 3 ประเภท คือ การสังเกตอย่างไม่เป็นทางการ เป็นการสังเกตพฤติกรรมของนักเรียนโดยไม่มีการควบคุมองค์ประกอบใดๆ ทั้งสิ้น ไม่ว่าจะเป็นเวลาหรือสถานการณ์ เป็นวิธีที่ครูใช้สังเกตพฤติกรรมของนักเรียนเป็นประจำ การสังเกตโดยกำหนดเวลาในการสังเกต การสังเกตจะมีเวลาล่วงหน้าว่าสังเกตพฤติกรรมเมื่อไร ใช้เวลานานเท่าใด และการสังเกตโดยเลือกสังเกตเฉพาะสถานการณ์ที่ต้องการ เช่น กำลังเล่นอยู่กับเพื่อน กำลังเรียนในชั้นเรียน กำลังทำงานตามลำพัง เป็นต้น

สามารถสรุปได้ว่าวิธีการสังเกตสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ 1) การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มหรือสถานการณ์ที่สังเกต 2) การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม เป็นการสังเกตที่ผู้สังเกตไม่ได้เข้าไปในเหตุการณ์ที่ทำการสังเกต ผู้สังเกตกระทำตนเป็นบุคคลภายนอก

หลักการสังเกตเพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง กมลรัตน์ หล้าสูงวงศ์ (2527) ให้หลักในการสังเกต ดังนี้

1. ควรมีการวางแผนเป็นขั้นตอนในการดำเนินการสังเกต โดยยึดจุดมุ่งหมายเป็นเกณฑ์เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้นๆ
2. ในการสังเกตครั้งหนึ่งๆ ควรสังเกตเพียงบุคคลเดียวในแต่ละสถานการณ์
3. ควรสังเกตการณ์สิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นกับบุคคลที่ถูกสังเกตเพื่อประกอบการพิจารณาว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเหมาะสมหรือสอดคล้องกับสถานการณ์นั้นๆ หรือไม่
4. การสังเกตบุคคลหนึ่งไม่ควรสังเกตสถานการณ์เดียว ควรสังเกตในหลายๆ สถานการณ์จึงจะเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลอย่างละเอียด
5. การสังเกตบุคคลในสถานการณ์เดียว ควรสังเกตในหลายๆ ครั้ง เท่าที่จะทำได้
6. การสังเกตที่ดีต้องมีการบันทึกการสังเกตไว้ทุกครั้งเพื่อช่วยบันทึกความจำและดูพัฒนาการหรือความถี่ของพฤติกรรมต่างๆ
7. ในขณะที่สังเกตควรทำใจให้เป็นกลาง ไม่ใส่อคติหรือความคิดเห็นส่วนตัวเข้าไปเพราะอาจทำให้ข้อมูลที่ได้อคติพลาดไปจากข้อเท็จจริง

4.2 การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เป็นเทคนิควิธีหนึ่งที่ครูนำมาใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนเป็นรายบุคคล เพราะการสัมภาษณ์จะช่วยให้เกิดความคุ้นเคยเป็นกันเอง และผู้วิจัยยังสามารถสังเกตจากสีหน้า ท่าทางของผู้ตอบได้ด้วย จะเป็นวิธีที่ใช้ประกอบกับการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีอื่นๆ ทำให้ข้อมูลมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

วิธีการสัมภาษณ์แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2531 ; รวีวรรณ ชินะตระกูล, 2542)

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่มีการกำหนดข้อความและข้อความถามเป็นแบบสัมภาษณ์ใช้ประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแล้ว ลักษณะของการสัมภาษณ์จึงเป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถาม และข้อความถามกำหนดแน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้แบบเดียวกัน มีลำดับการเรียงเหมือนกัน ก่อนที่จะทำการสัมภาษณ์ ผู้สัมภาษณ์ควรทำความเข้าใจกับข้อความถามทุกข้อให้ตรงกันเสียก่อน เพื่อที่จะได้ข้อมูลที่มีความน่าเชื่อถือได้ดียิ่งขึ้น

2. การสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง (Unstructured interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้สัมภาษณ์ถามคำถามอย่างเป็นอิสระ ใช้คำถามกว้างๆ และอาจถามคำถามเจาะลึกในบางประเด็นที่สนใจในการถามอาจจะถามคำถามใดก่อนก็ได้ตามประเด็นที่ผู้วิจัยต้องการ การสัมภาษณ์แบบนี้จึงมีความยืดหยุ่น การสัมภาษณ์แบบนี้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ต่างๆ กัน จึงไม่มีลักษณะแน่นอน อย่างไรก็ตามอาจพิจารณาออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) การสัมภาษณ์แบบไม่จำกัดคำตอบ (non-directive interview) การสัมภาษณ์แบบนี้มีความยืดหยุ่นมาก เพราะมีวัตถุประสงค์ให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มีอิสระที่จะอธิบายแนวความคิดของตัวเองไปเรื่อยๆ ในบางครั้งผู้สัมภาษณ์เพียงแต่กล่าวให้ผู้ถูกสัมภาษณ์ทราบแนวความต้องการ แล้วให้ผู้ถูกสัมภาษณ์เล่าเรื่องอย่างอิสระ ทำให้ผู้ถูกสัมภาษณ์มองเห็นสภาพและความยุ่งยากของปัญหาได้ และสามารถพรรณนาความรู้สึกนึกคิดของตนเองเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ออกมาได้ ผู้สัมภาษณ์จะรับฟังและตอบโต้ด้วยความเข้าใจในความรู้สึกนึกคิดที่ผู้ถูกสัมภาษณ์แสดงออกมา ผู้ถูกสัมภาษณ์จะมีความรู้สึกว่าเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ และผู้สัมภาษณ์มีอิสระในการดัดแปลงแก้ไขให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ การได้ข้อมูลจริงเพียงใดขึ้นอยู่กับผู้สัมภาษณ์โดยตรง ซึ่งต้องใช้เทคนิคในการสัมภาษณ์ โดยมากการสัมภาษณ์ประเภทนี้มักใช้การสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพทางอารมณ์ ค่านิยม การดำเนินงาน การดำเนินชีวิต และอุดมการณ์ ดังนั้นการสัมภาษณ์วิธีนี้จึงจำเป็นและนิยมใช้มากในหมู่นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์และแพทย์ ผู้สัมภาษณ์ต้องสร้างบรรยากาศที่เป็นกันเองมากที่สุด เพื่อให้ผู้ถูกสัมภาษณ์อยู่ในอารมณ์ที่สบายกายสบายใจ

2) การสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะ (Focused Interview) การสัมภาษณ์แบบนี้ผู้สัมภาษณ์มีจุดสนใจอยู่แล้ว จึงพยายามหาคำตอบของจุดสนใจของผู้ถูกสัมภาษณ์ให้เข้าสู่จุดที่สนใจ ลักษณะสำคัญของสัมภาษณ์จึงอยู่ที่ว่าผู้สัมภาษณ์จะต้องรู้อยู่ก่อนแล้วว่า

ต้องการข้อมูลอะไร ชนิดใด เมื่อเห็นว่าผู้ถูกสัมภาษณ์ออกนอกเรื่องจากจุดสนใจ ต้องพยายามโยนเข้าหาประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์

3) การสัมภาษณ์แบบหยั่งลึก (In-depth Interview) เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ต้องการล้วงเอาความจริงจากผู้ถูกสัมภาษณ์ให้มากที่สุดเท่าที่ทำได้ เป็นการซักถามเพื่อต้องการทราบถึงเหตุผลต่างๆ ที่ก่อให้เกิดข้อเท็จจริงไม่ใช่เป็นการถามเกี่ยวกับคำถาม "ใช่" หรือ "ไม่ใช่" แต่เป็นคำถามที่ถามว่าเพราะเหตุใด หรือ ทำไม การสัมภาษณ์แบบนี้ผู้สัมภาษณ์ต้องทำความเข้าใจและบรรยากาศในการสัมภาษณ์เหมาะสม

4.3 การใช้แบบสอบถาม

แบบสอบถาม คือ ข้อคำถามต่างๆ ที่สร้างขึ้นเพื่อประสงค์ให้ผู้ถูกถามได้กรอกข้อความลงไป อาจเป็นข้อความสั้นๆ หรือยาวก็ได้ แบบสอบถามจึงเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อให้ผู้ตอบเติมคำตอบเอง โดยปกติจะเป็นรายการข้อความหรือข้อคำถามหลายหัวข้อรวมกัน แต่ในบางครั้งอาจเป็นรูปภาพ (พนม ลิ้มอารีย์, 2530)

จุดมุ่งหมายของการใช้แบบสอบถามเพื่อการเก็บข้อมูลนักเรียนที่สำคัญมี 3 ประการ ดังนี้ (พนม ลิ้มอารีย์, 2530)

1. เพื่อทราบรายละเอียดต่างๆ เกี่ยวกับข้อมูลเด็ก ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงเกี่ยวกับตัวนักเรียนผู้นั้นโดยเฉพาะ
2. เพื่อทราบความรู้สึกและความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง
3. เพื่อติดตามผลนักเรียนเก่าที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว ว่าประสบปัญหาอย่างไร เพื่อจะได้นำความรู้มาใช้กับเด็กนักเรียนปัจจุบันให้เหมาะสม

วัลนิภา ฉลากบาง (2535) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการใช้แบบสอบถามในโรงเรียน ดังนี้

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลนักเรียนที่เข้าใหม่
2. เพื่อรวบรวมข้อมูลเพิ่มเติมที่มีอยู่แล้ว
3. เพื่อนำไปใช้ประกอบให้คำปรึกษา
4. เพื่อสอบถามความคิดเห็นนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนและกิจกรรมต่างๆ

ในโรงเรียน

5. เพื่อติดตามความก้าวหน้าหรือการดำเนินชีวิตของนักเรียนที่ออกจากโรงเรียนไปแล้ว

ดังนั้นการใช้แบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลนักเรียนจะได้ข้อมูลที่ทันสมัยเพิ่มเติมจากข้อมูลที่มีอยู่แล้วสามารถนำไปใช้ประกอบการพิจารณานักเรียนได้ในแต่ละด้าน และความรู้ความคิดเห็นต่างๆที่ได้จากข้อคำถามหรือการอธิบายความ เพื่อการเข้าใจนักเรียนและช่วยเหลือได้

ในการนำแบบสอบถามไปใช้ควรพิจารณา ดังนี้ (วัลนิภา ชลาทบาง, 2535)

1. ไม่นำแบบสอบถามไปใช้กับนักเรียนใหม่จนกว่านักเรียนจะคุ้นเคยและปรับตัวเข้ากับโรงเรียนและครูได้เสียก่อน
2. แบบสอบถามที่ต้องการข้อมูลทั่วไปอาจให้นักเรียนตอบพร้อมๆ กันได้ แต่ถ้าเป็นข้อมูลส่วนตัวที่จะนำไปใช้ให้คำปรึกษาควรให้ตอบเป็นรายบุคคล
3. ชี้แจงประโยชน์และขอความร่วมมือให้นักเรียนตอบตามความจริง
4. ให้ความมั่นใจกับนักเรียนว่าจะเก็บคำตอบไว้เป็นความลับ
5. ไม่ควรให้นักเรียนตอบแบบสอบถามบ่อยครั้ง เพราะนักเรียนจะไม่เห็นความสำคัญและตั้งใจตอบ

ในการตอบแบบสอบถามควรพิจารณาใช้แบบสอบถามปลายเปิด จะเป็นแบบสอบถามที่จะไม่มีคำตอบที่แน่นอนเป็นการให้อิสระในการตอบแบบสอบถามที่จะแสดงความคิดเห็นที่ไม่มีกรอบตายตัว เป็นการแสดงถึงการแก้ปัญหาที่มีการตัดสินใจหรือความคิดเห็นไม่มีถูกผิด คำตอบที่ได้จะเป็นเครื่องบ่งบอกถึงการทำงาน ความคิด ความเข้าใจ ลักษณะนิสัย และบุคลิกภาพของนักเรียน

4.4 การเยี่ยมบ้าน

การเยี่ยมบ้าน คือ การที่บุคคลหาข้อเท็จจริงเกี่ยวกับประวัติทางบ้าน และครอบครัวของนักเรียน โดยการไปดูสถานที่ที่แท้จริงที่บ้านว่ามีสภาพแวดล้อมทางบ้านและครอบครัวเป็นอย่างไร สอดคล้องหรือขัดแย้งกับข้อมูลที่รวบรวมได้จากวิธีการและเครื่องมืออื่นๆ อย่างไรก็ตาม การเยี่ยมบ้านนิยมใช้ในสถาบันการศึกษาเป็นการติดต่อสัมพันธ์กับบ้านและโรงเรียน ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการเยี่ยมบ้าน ดังนี้ (พนม ลิมอารีย์, 2530)

1. เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจอันดีต่อกันระหว่างโรงเรียนกับทางบ้าน
2. เพื่อช่วยให้ครูได้เห็นสภาพที่แท้จริงเกี่ยวกับบ้าน และสิ่งแวดล้อมทางบ้าน
ของเด็ก
3. เพื่อช่วยให้ครูรู้ถึงเจตคติของผู้ปกครอง ที่มีต่อครู โรงเรียน และนักเรียน
4. เพื่อช่วยให้ครูรู้ถึงสัมพันธภาพระหว่างบิดามารดา หรือผู้ปกครองกับเด็ก
ในสภาพที่แท้จริง
5. เพื่อเพิ่มเติมข้อมูลบางประการเกี่ยวกับตัวเด็ก ซึ่งไม่สามารถจะใช้วิธีการ
อื่นๆ ได้

จากข้อมูลทางบ้านที่ได้มานั้นมีเทคนิคที่จำเป็นในการเยี่ยมบ้าน คือ 1) การสังเกต เช่น การสังเกตสภาพแวดล้อมบริเวณบ้านและสภาพของครอบครัวทั่วๆ ไป ความสัมพันธ์กันเองระหว่างคนในบ้าน นอกบ้าน และชุมชน 2) การสัมภาษณ์ เช่น การสัมภาษณ์บิดามารดา เพื่อนบ้าน บุคคลในบ้าน หรือญาติๆ

4.5 การศึกษารายกรณี

การศึกษารายกรณีเป็นเทคนิคหนึ่งที่ใช้ในการรู้จักเด็กช่วยให้เก็บข้อมูลเด็กในทุกด้าน เพื่อมองเห็นพัฒนาการของเด็ก และองค์ประกอบอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กตั้งแต่อดีตจนถึงในปัจจุบัน สามารถที่จะนำข้อมูลมาวิเคราะห์และแปลความหมายของข้อมูลในการช่วยเหลือเด็กแต่ละคน มีความเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ กมลรัตน์ หล้าสูงวงศ์ (2527) ได้ไว้กล่าวว่า การศึกษาบุคคลเป็นรายกรณี เป็นการศึกษารายละเอียดต่างๆ ที่สำคัญของหน่วยใดหน่วยหนึ่งในสังคม เช่น บุคคล กลุ่ม ชุมชน สถาบัน ฯลฯ โดยเฉพาะในปัจจุบันมักเน้นศึกษารายละเอียดของแต่ละบุคคล การศึกษารายละเอียดนี้จะต้องศึกษาต่อเนื่องกันไปในระยะเวลาหนึ่ง แล้วนำรายละเอียดที่ได้มาวิเคราะห์ตีความ เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุของพฤติกรรมซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหา หรือไม่เป็นปัญหาก็ได้ เช่น การพัฒนาด้านต่างๆ ความสามารถพิเศษด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลายๆ ด้าน ถ้าพบปัญหาจะได้ใช้เป็นแนวทางในการที่จะช่วยเหลือหรือแก้ไข แต่ถ้าในรายที่ไม่เป็นปัญหาจะได้ใช้เป็นแนวทางในการป้องกัน ส่งเสริม หรือนำไปเป็นแบบฉบับกับบุคคลอื่นในปัจจุบันและอนาคต

จุดมุ่งหมายของการศึกษาเด็กรายกรณี (คมเพชร ฉัตรศุทกุล, 2529)

1. เพื่อรวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นข้อเท็จจริงในด้านต่างๆ เกี่ยวกับนักเรียน เช่น ด้านครอบครัว ด้านสุขภาพ ด้านการเรียน เป็นต้น
2. เพื่อการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้มานั้นมาจากหลายบุคคล ซึ่งรวบรวมมาหลายสถานการณ์ ดังนั้นจึงนำมาวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความเชื่อถือได้
3. เพื่อให้ความช่วยเหลือเด็กที่ควรได้รับการช่วยเหลือ เพื่อให้เด็กประสบความสำเร็จในชีวิต

การศึกษาเด็กเป็นรายกรณีเป็นการศึกษารายละเอียดต่อเนื่องไปในระยะเวลาหนึ่ง มิใช่การศึกษารายละเอียดเพียงครั้งเดียวหรือเวลาใดเวลาหนึ่งเท่านั้น แต่เป็นการศึกษารายละเอียดที่ผู้ศึกษาต้องใช้ระยะเวลาในการศึกษาต่อเนื่องกันไปสักระยะหนึ่งซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เหมาะสม แม้จะไม่กำหนดช่วงเวลาตายตัว แต่เป็นช่วงที่ศึกษาข้อเท็จจริง หรือรายละเอียดได้ลึกซึ้งพอที่จะวิเคราะห์ตีความได้ถูกต้องตรงกับข้อเท็จจริง (กมลรัตน์ หล้าสูงษ์, 2527) ดังนั้นจะเป็นประโยชน์กับผู้ศึกษา เพื่อให้เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคลมากยิ่งขึ้น ซึ่งทำให้ผู้ที่ทำการศึกษามากเหตุผลอย่างรอบด้าน รู้จักใช้ข้อมูลที่น่าเชื่อถือ มีการรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ และพัฒนาตนเอง

4.6 ระเบียบสะสม

ระเบียบสะสม เป็นเครื่องมือที่มีความสำคัญต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นรายบุคคล ช่วยให้สามารถรู้จักเด็กแต่ละคนได้ในเวลาอันรวดเร็ว เนื่องจากข้อมูลในระเบียบสะสมจะบอกให้ทราบถึงภูมิหลังและพัฒนาการด้านต่างๆ ของเด็ก และเด็กรู้จักตนเองมากขึ้น (พนม ลิ้มอารีย์, 2530) กล่าวได้ว่าระเบียบสะสม เป็นเอกสารที่ใช้บันทึกรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติส่วนตัวของนักเรียนในด้านต่างๆ อย่างต่อเนื่องเป็นระเบียบนับแต่เข้าเรียนจนจบการศึกษาถือได้ว่าระเบียบสะสมเป็นเอกสารที่จำเป็น (วัลนิภา ฉลากบาง, 2535) ในรายละเอียดของข้อมูลต่างๆ มีวิธีการ คือ

1. เจ้าของประวัติเป็นผู้บันทึก
2. ครูประจำชั้นหรือครูแนะแนวเป็นผู้บันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ ผลการทดสอบ ผลจากแบบสอบถาม เป็นต้น

สรุปได้ว่าระเบียบสะสมเป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของนักเรียนทุกด้านและตั้งแต่อดีตจนปัจจุบันได้อย่างเป็นระบบ สามารถใช้ประกอบการประเมินตามสภาพที่แท้จริงของนักเรียน

พนม ลิมอารีย์ (2530) และ พรจันทร์ เจียรอดิศักดิ์ (2527) กล่าวถึงประโยชน์ของระเบียบสะสม ดังต่อไปนี้

1. ช่วยให้เด็กรู้จักและเข้าใจตนเองอย่างถูกต้องทั้งในด้านการเรียน ความสามารถ ความสนใจ บุคลิกภาพ ซึ่งจะช่วยให้เด็กยอมรับและคิดปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้น นอกจากนี้ความรู้ความเข้าใจตนเองของเด็กจะเป็นแนวทางให้เด็กตัดสินใจดำเนินชีวิตได้อย่างฉลาด
2. เป็นการให้ข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนแต่ละคน ซึ่งจะช่วยให้ครูผู้แนะแนว และผู้บริหารโรงเรียน รู้จักนักเรียนแต่ละคนได้อย่างรวดเร็ว ทำให้ครูยอมรับสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับเด็ก และร่วมมือกันในการแก้ปัญหาให้กับเด็ก
3. ช่วยให้บิดามารดา หรือผู้ปกครองเข้าใจเด็กและรู้จักเด็กของตนดียิ่งขึ้น สามารถให้การสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เด็กเลือกเรียนหรือเลือกแนวทางในการประกอบอาชีพได้อย่างเหมาะสม และช่วยให้บิดามารดายอมรับขีดความสามารถของเด็ก
4. เป็นการประเมินผลนักเรียนในด้านต่างๆ ทำให้โรงเรียนทราบว่านักเรียนคนใดมีความสามารถพิเศษด้านใด ซึ่งควรได้รับการส่งเสริม นักเรียนคนใดมีปัญหาต้องการได้รับความช่วยเหลือจากทางโรงเรียน นอกจากนี้ยังช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และบริการต่างๆ ได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน
5. เป็นการทำความเข้าใจพัฒนาการของนักเรียนมาโดยตลอด ตั้งแต่เข้าเรียนจนออกจากโรงเรียน

ในการบันทึกข้อมูลจะต้องแสดงถึงพัฒนาการด้านต่างๆ ของตัวนักเรียนในแต่ละบุคคลเป็นระยะๆ ซึ่งจะแสดงถึงพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของนักเรียน เพื่อเห็นปัญหาและสาเหตุของปัญหาของผู้เรียน

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ตอนที่ 2 การวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

การวิจัยเชิงปริมาณเป็นการวิจัยที่มีการกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัยในการสร้างเครื่องมือเพื่อเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งข้อมูลส่วนใหญ่เป็นตัวเลขหรือเป็นข้อมูลเชิงบรรยาย แล้วนำมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเพื่อทดสอบสมมติฐานหรืออธิบายปรากฏการณ์ตามกรอบแนวคิดการวิจัย หรือใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหาเพื่อหาข้อสรุป ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการวิจัยที่อธิบายปรากฏการณ์หรือสภาพหรือวัฒนธรรมของคนในสังคมตามการให้ความหมายของกลุ่มเป้าหมายที่ศึกษา ซึ่งข้อมูลเป็นเชิงคุณลักษณะ สำหรับการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยเชิงปริมาณโดยการสำรวจกระบวนการและการใช้ผลจากการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลของกลุ่มक्रमมัธยมศึกษา ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพผู้วิจัยใช้การศึกษาเอกสารและพหุกรณีศึกษา

1. แบบสอบถาม

แบบสอบถามเป็นเครื่องมือที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ต้องการทราบจากผู้ตอบแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นข้อเท็จจริง ความเชื่อ ความคิดเห็น ความรู้สึก และความสนใจต่างๆ ซึ่งแบบสอบถามถูกสร้างขึ้นเพื่อทดแทนการสัมภาษณ์ได้ในกรณีที่ต้องการข้อมูลเหมือนกันในกลุ่มตัวอย่างที่มากและหลากหลาย

ในการสร้างแบบสอบถาม ผู้สร้างจะต้องมีความรู้ความสามารถในการสร้างเพื่อนำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้โดยตรงตามความต้องการและอย่างมีคุณภาพ ซึ่งมีหลักในการสร้างดังนี้ (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป.)

1. คำถามต้องสั้น กระชับรัดกุมและได้ใจความครบถ้วน
2. ในหนึ่งข้อคำถามควรถามประเด็นเดียว
3. ถามคำถามอย่างตรงไปตรงมา ไม่ซ่อนเร้นอะไรอยู่เบื้องหลัง
4. คำถามต้องช่วยผู้ตอบอยากตอบ
5. ตัวเลือกของแบบสอบถามปลายเปิดควรใช้ภาษาที่ง่ายไม่สลับซับซ้อน
6. ควรตั้งคำถามชนิดที่ไม่เป็นการถามนำ หรือชี้แนะคำตอบ
7. ข้อคำถามควรถามให้ตรงกับหัวข้อปัญหาของการวิจัย
8. คำถามแต่ละข้อให้ผู้ตอบอ่านแล้วเข้าใจว่าจะต้องตอบอะไร
9. แบบสอบถามไม่ควรจะยาวเกินไป เพราะจะทำให้ผู้ตอบเบื่อหน่ายในการตอบ

10. เรียงลำดับข้อคำถามให้เหมาะสม เช่นจากใกล้ตัวไปหาไกลตัว เป็นต้น
11. คำถามควรคำนึงถึงวัย ความสามารถ ประสบการณ์ของผู้ตอบ
12. ควรมีคำชี้แจงในการตอบแบบสอบถาม และมีตัวอย่างการตอบที่ชัดเจน
13. ควรได้มีการทดลองใช้เครื่องมือ เพื่อปรับปรุงข้อบกพร่องก่อนนำไปใช้
14. ควรหาคุณภาพของแบบสอบถามด้วยความตรงและความเที่ยง

พวงรัตน์ ทวีรัตน์ (2540) กล่าวว่าขั้นตอนในการสร้างแบบสอบถามดำเนินตามขั้นตอนดังต่อไปนี้ 1) ต้องพิจารณาหัวข้อปัญหาและจุดมุ่งหมาย เพื่อทราบว่าการต้องการข้อมูลชนิดใดอะไรบ้าง และต้องการถามด้านใดบ้าง 2) ต้องพิจารณาเกี่ยวกับรูปแบบที่จะใช้ว่าจะใช้แบบปลายเปิดหรือปลายปิด หรือแบบผสม 3) ร่างแบบสอบถาม จำนวนข้อคำถาม 4) ตรวจสอบแบบสอบถามฉบับร่างเพื่อปรับปรุงแก้ไข โดยผู้ร่าง หรือผู้ทรงคุณวุฒิ 5) ทำการทดลองแบบสอบถาม 6) ทำการปรับปรุงครั้งที่ 2 7) สร้างแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ ซึ่งสอดคล้องกับขั้นตอนการสร้างแบบสอบถามของ อุตุมพร จามรมาน (2530) มีดังนี้ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของแบบสอบถาม 2) กำหนดหมวดหรือประเด็นหลักของเนื้อหา 3) แจกแจงประเด็นหลักเป็นประเด็นย่อย 4) กำหนดจำนวนข้อคำถาม 5) กำหนดประเภทของคำถาม 6) กำหนดรูปแบบของคำถาม 7) ตรวจสอบความสอดคล้อง 8) จัดทำแบบสอบถามฉบับร่าง 9) ทดลองใช้ แก้ไข และจัดพิมพ์

ประเภทของแบบสอบถาม (กรมการศึกษานอกโรงเรียน, ม.ป.ป. ; รวีวรรณ ชินะตระกูล, 2542)

1. แบบสอบถามประเภทปลายเปิด (Closed form)

เป็นแบบที่กำหนดข้อคำถามหรือคำตอบให้ผู้เลือกตอบไว้ตายตัวแน่นอน ผู้ตอบเพียงเลือกจากคำตอบที่กำหนดให้ ซึ่งแบบในลักษณะ checklist คำถามบางคำถามอาจมีคำว่า "อื่นๆ โปรดระบุ" เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้ตอบมีอิสระในการตอบข้อคำถามนั้นๆ ลักษณะของคำตอบแบ่งเป็นลักษณะย่อยๆ ดังนี้

1) แบบกำหนดคำถามให้เลือกตอบ (checklist)

1.1 แบบเลือกตอบอย่างใดอย่างหนึ่งจากสองคำตอบ แบบนี้มีให้เลือก

2 ตัวอย่างเอาตัวไหนจะตอบรับหรือปฏิเสธก็ได้

1.2 แบบเลือกคำตอบเดียวจากหลายคำตอบ

1.3 แบบเลือกคำตอบจากหลายคำตอบ ผู้ตอบมีโอกาสเลือกได้มากกว่า

1 คำตอบ

2) แบบจัดเรียงลำดับ ผู้ตอบจะต้องจัดเรียงลำดับความสำคัญ หรือลำดับก่อนหลังโดยใส่หมายเลข 1,2,3,... ตามลำดับ

3) แบบมาตราประมาณค่า (rating scale) เป็นแบบให้จัดความสำคัญ เช่น มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แบบนี้มีวัดตั้งแต่ 3 อันดับ จนถึง 5 อันดับ

2. แบบสอบถามประเภทปลายเปิด (Open form)

เป็นแบบสอบถามที่ไม่มีการกำหนดคำตอบ จะมีคำถามกว้างๆ ที่เปิดโอกาสให้ผู้ตอบเขียนคำตอบได้อย่างอิสระ

3. แบบสอบถามประเภทรูปภาพ (Pictorial form)

เป็นแบบสอบถามที่ใช้รูปภาพแทนภาษา ดังนั้นรูปภาพจะต้องชัดเจน ข้อมูลสามารถเชื่อมั่นได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับความชัดเจนของรูปภาพ เหมาะสำหรับผู้ตอบแบบสอบถามที่เป็นเด็ก หรือผู้ที่อ่านหนังสือไม่ออก

สุวิมล ตีรกานันท์ (2542) กล่าวถึงประโยชน์ของการใช้แบบสอบถาม ดังนี้

1. ทำให้ได้ผลของการตอบจากกลุ่มเป้าหมายในลักษณะเดียวกัน
2. สามารถส่งทางไปรษณีย์ได้ เมื่อกลุ่มเป้าหมายมีลักษณะกระจัดกระจาย
3. ผู้ตอบมีอิสระในการตอบโดยไม่มีการจำกัดในเรื่องของเวลา
4. สามารถใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้สัมภาษณ์ทุกคนถามในลักษณะเดียวกัน
5. สะดวกในการบรรณาธิการณ์ และการวิเคราะห์ผล
6. เป็นข้อมูลที่เป็นลายลักษณ์อักษร สามารถตรวจสอบความถูกต้องในภายหลังได้

2. กรณีศึกษา

เป็นการวิจัยอีกรูปแบบหนึ่งที่มีลักษณะของการศึกษาที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะในวิธีการศึกษา โดยเน้นวิธีการรวบรวมข้อมูลและจัดระบบข้อมูลเชิงสังคมในลักษณะการศึกษาที่เจาะลึก และการศึกษาวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ของปัจจัยต่างๆ ในหน่วยที่ศึกษานั้นมีนักการศึกษาหลายท่านที่ได้ให้ความหมายของคำว่ากรณีศึกษาที่มีความสอดคล้องกัน ดังนี้

กมลรัตน์ หล้าสุวรรณ (2529) ได้กล่าวว่า เป็นการศึกษารายละเอียดต่างๆ ที่สำคัญของหน่วยใดหน่วยหนึ่งในสังคม เช่น บุคคล กลุ่มชุมชน สถาบัน ฯลฯ โดยเฉพาะปัจจุบันเน้นการศึกษา

รายละเอียดของแต่ละบุคคล การศึกษารายละเอียดนี้จะต้องศึกษาต่อเนื่องกันไปในระยะเวลาหนึ่ง แล้วนำรายละเอียดที่ได้มาวิเคราะห์ตีความ เพื่อให้เข้าใจถึงสาเหตุพฤติกรรมซึ่งอาจเป็นพฤติกรรมที่เป็นปัญหาหรือไม่เป็นปัญหาก็ได้ เช่น พัฒนาการด้านต่าง ๆ ความสามารถพิเศษด้านใดด้านหนึ่ง หรือหลาย ๆ ด้าน ในรายที่เป็นปัญหาจะได้ใช้เป็นแนวทางในการที่จะช่วยเหลือหรือจะแก้ไข แต่ถ้าในรายที่ไม่เป็นปัญหาจะได้ใช้เป็นแนวทางในการป้องกัน ส่งเสริมหรือนำไปเป็นแบบฉบับแก่บุคคลอื่น

วัลลภ ปิยะมโนธรรม (2529) กล่าวถึงในการวิจัยกรณีว่าเป็นการรวบรวมข้อมูลประวัติชีวิตส่วนตัวอย่างละเอียดรอบด้านของผู้เรียนคนหนึ่งตั้งแต่เกิดจนถึงปัจจุบันเพื่อที่ผู้ศึกษาจะสามารถนำข้อมูลเหล่านี้มาวิเคราะห์เป็นแนวทางในการวางแผน ให้การช่วยเหลือได้อย่างรวดเร็วเหมาะสมและมีประสิทธิภาพ ซึ่งสอดคล้องกับของ สุภาวงศ์ จันทวานิช (2539) กล่าวถึงการวิจัยกรณีนี้ว่าเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่มีลักษณะสำคัญ คือการแสวงหาความรู้โดยการพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อม ความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อมนั้น วิธีการนี้จะสนใจข้อมูลด้านความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยม หรืออุดมการณ์ของบุคคลนอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณ มักใช้เวลาในการศึกษา ติดตามระยะยาว ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการ เป็นวิธีการหลักในการเก็บรวบรวมข้อมูล และเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการตีความข้อสรุปแบบอุปนัย

อุทุมพร จามรมาน(2539) ได้นิยามว่า การวิจัยรายกรณีเป็นการวิจัยที่ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณลักษณะ (Qualitative Research) โดยมุ่งที่จะแสวงหาข้อมูลเชิงประจักษ์ จากการศึกษาในภาคปัจจุบันของชีวิต ซึ่งยังไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจน และสร้างสมมติฐานมากกว่า การทดสอบสมมติฐาน นั่นคือ เป็นการหาเหตุและผลในการอธิบายว่าทำไม จึงเป็นเช่นนั้น หรือกิจกรรมนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร ประสบความสำเร็จได้อย่างไร ส่วนของบุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์ (2540) ให้คำนิยามว่าการศึกษารายกรณีการศึกษาวิจัยในปัญหาเฉพาะเรื่อง และเฉพาะหน่วยใดหน่วยหนึ่ง ซึ่งอาจเป็นหน่วยเล็ก ๆ หรือหน่วยใหญ่ ๆ เช่น บุคคล ครอบครัว กลุ่มบุคคล หน่วยงาน องค์กร สถาบันทางสังคมต่าง ๆ วิธีการศึกษาจัดทำอย่างละเอียดครบถ้วน ศึกษาทุกแง่มุมโดยข้อมูลที่ศึกษามักเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน ประสบการณ์ในอดีตและแรงผลักดันจากสิ่งแวดล้อมที่มีต่อบุคคลและพฤติกรรมที่ต้องการศึกษานั้น เช่น การศึกษาพัฒนาการทางอารมณ์ และสังคมของเด็กหญิงนพมณี เป็นต้น

ในขณะที่ Keeves (1988) ได้กล่าวถึงกรณีศึกษาว่าเป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและบันทึกข้อมูลจากการสำรวจในพื้นที่หรือการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามเกี่ยวกับกรณีที่น่าสนใจศึกษา ซึ่งอาจเป็นกรณีเดียวหรือหลายกรณีในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะอาศัยวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ การเก็บข้อมูลจากเอกสาร และบันทึกเหตุการณ์

วัตถุประสงค์ของการวิจัยกรณีศึกษา (Yin, 1994)

การวิจัยกรณีศึกษาใช้วิธีการทางคุณลักษณะ ที่มีการศึกษาในเชิงคุณภาพมาใช้ทั้งนี้เพื่อวัตถุประสงค์ 3 ประการ ได้แก่

- 1) เพื่ออธิบาย (Explanation)
- 2) เพื่อบรรยาย (Description)
- 3) เพื่อแสวงหา (Exploration)

ประเภทของกรณีศึกษา สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ (อุทุมพร จามรมาน, 2539)

1. เน้นการบรรยายกระบวนการ บรรยายสาระ (context) สิ่งเร้าหรือโปรแกรมได้รับการจัดกระทำอย่างไร เช่น การบรรยายโครงการอาหารกลางวัน
2. เน้นการบรรยายสาเหตุ หรือข้อค้นพบ หรือยืนยันกระบวนการซึ่งตัวแปรเหตุ มีผลต่อตัวแปรผล เช่น โครงการอาหารกลางวันมีผลต่อสุขภาพ สติปัญญา ของนักเรียนอย่างไร

Yin (1984) กล่าวว่าประเภทของกรณีศึกษาสามารถแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ

1. จำแนกตามวัตถุประสงค์การวิจัย

1) กรณีศึกษาเชิงชาติพันธุ์วรรณา (Ethnographic Case Study) เป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาเพื่อทำความเข้าใจสังคมและวัฒนธรรมของมนุษย์ ตลอดจนความสัมพันธ์ของมนุษย์ โดยใช้วิธีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ เช่น การศึกษาในลักษณะ Single Case ที่ศึกษาถึงบุคคลในสภาพการณ์นั้น โดยอธิบายเหตุผลให้เห็นโครงสร้างที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน รวมทั้งศึกษาลงไปถึงพื้นฐานกระบวนการเกิดพฤติกรรมนั้นๆ

2) กรณีศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research Case study) เป็นการใช้กรณีศึกษาร่วมกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จุดเน้นอยู่ที่การให้ผลย้อนกลับเพื่อการพัฒนา โดยสะท้อนให้เห็นภาพของปรากฏการณ์เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขในกรณีนั้น เช่น การศึกษาปัญหาชุมชนแออัด

3) กรณีศึกษาทางการประเมิน (Evaluation Case Study) เป็นการศึกษาในระดับลึกเกี่ยวกับคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งที่ดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งด้วยวัตถุประสงค์เดียวกัน เพื่อช่วยในการตัดสินใจว่าการดำเนินนโยบายหรือการจัดการที่ทำอยู่นั้นมีความถูกต้องเหมาะสมเพียงใด และควรพัฒนาเปลี่ยนแปลงโครงการไปในทิศทางใด ส่วนมากจะใช้จำนวนกรณีที่หลากหลาย หรือที่เรียกว่า พหุกรณี

4) กรณีศึกษาทางการศึกษา (Education Case Study) เป็นการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ทางการศึกษา ซึ่งอาจประยุกต์ใช้วิธีการวิจัยเชิงชาติพรรณนารวบรวมและกรณีศึกษาประเมินโครงการเข้าด้วยกัน โดยจะต้องมีการเลือกกรณีที่มีหลายลักษณะ

กรณีศึกษาเชิงชาติพรรณนารวบรวม และกรณีศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการ จะเป็นกรณีเดียว (Single case) ส่วนกรณีศึกษาทางการประเมิน และกรณีศึกษาทางการศึกษา จะเป็น พหุกรณีศึกษา (Multiple case)

2. จำแนกตามการออกแบบการวิจัย

1) กรณีศึกษาเดียว (Single Case Study) เป็นการศึกษาที่มุ่งศึกษาเฉพาะบุคคลกลุ่มคน ปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง หรือกรณีใดกรณีหนึ่งเพียงกรณีเดียวภายใต้เงื่อนไขเดียวกัน เพื่อแสวงหาคำตอบที่จะอธิบายหรือหาสาเหตุของการเกิดปรากฏการณ์นั้นเพื่อการตรวจสอบ หรือเป็นการศึกษานำร่องเพื่อเป็นพื้นฐานในการสร้างทฤษฎี เช่น การศึกษาถึงวิถีของคนกลุ่มหนึ่งในบริบทเดียวกัน

2) การวิจัยพหุกรณี (Multiple Case Study) เป็นการศึกษากรณีเฉพาะหลายๆ กรณี โดยสนใจทำการศึกษาในเชิงเปรียบเทียบและมุ่งหาความสัมพันธ์จากข้อมูลเชิงประจักษ์เพื่อนำไปสู่การสรุปเป็นทฤษฎี ซึ่งในกรณีศึกษาเฉพาะโดยพิจารณาถึงบริบทของพื้นที่ที่ต่างกัน จะเรียกว่า Multiple Case Study

2.1 การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา (Multiple Case Study)

การวิจัยแบบพหุกรณีศึกษา เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและจัดระบบของข้อมูลจากกรณีตัวอย่างในการวิจัยตั้งแต่ 2 กรณีตัวอย่างขึ้นไป เพื่อที่จะทำความเข้าใจสิ่งที่ต้องการศึกษาได้อย่างลึกซึ้ง และสามารถที่จะนำผลการวิจัยไปประยุกต์ใช้กับบริบทที่ใกล้เคียงได้มากขึ้น (Bogdan and Biklen, 1992 อ้างถึงใน ลัดดา คำพลงาม, 2540) เพราะการวิจัยแบบ

พหุกรณีศึกษาเป็นวิธีการวิจัยที่ได้ข้อมูลที่ครอบคลุม และสมบูรณ์กว่าการวิจัยเพียงกรณีเดียวหรือรายกรณี การวิจัยแบบพหุกรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบหนึ่ง ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพสนใจลักษณะของข้อมูลที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคม มองภาพรวมของปรากฏการณ์ ความรู้สึกนึกคิด เน้นการศึกษาติดตามแบบเจาะลึก สุกางค์ จันทวานิช (2539) กล่าวว่า การวิจัยเชิงคุณภาพเป็นการแสวงหาความรู้ โดยพิจารณาปรากฏการณ์สังคมจากสภาพแวดล้อมความเป็นจริงในทุกมิติ เพื่อหาความสัมพันธ์ของปรากฏการณ์กับสภาพแวดล้อม วิธีการจะสนใจด้านความรู้สึกนึกคิด ความหมาย ค่านิยม หรืออุดมคติของบุคคลนอกเหนือไปจากข้อมูลเชิงปริมาณ มักใช้ระยะเวลาศึกษาระยะยาว ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเลือกวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบพหุกรณีศึกษา

การวิจัยแบบพหุกรณีเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบหนึ่งมีลักษณะที่สำคัญ คือ (สุกางค์ จันทวานิช, 2539)

1. เน้นการมองปรากฏการณ์ให้เห็นภาพรวม โดยการมองจากหลายแง่มุม การศึกษาปรากฏการณ์นั้นจากแง่มุม หรือแนวคิดทฤษฎีที่มีความหลากหลายมากกว่ายึดแนวคิดอันใดอันหนึ่งเป็นหลัก ไม่พิจารณาปรากฏการณ์อย่างเป็นเสี่ยงเดียว หรือดูเพียงด้านใดด้านหนึ่ง แต่ดูให้เห็นภาพเต็มรูป
2. เป็นการศึกษาระยะเวลาและเจาะลึก เพื่อให้เข้าใจความเปลี่ยนแปลงของปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีความเป็นพลวัต การวิจัยจริงมักกินเวลาเป็นปี เพื่อให้เห็นสภาพการเปลี่ยนแปลงในระยะต่างๆ นอกจากนั้นก็เป็นการศึกษาเจาะลึก เช่น การศึกษาเฉพาะกรณี หรือการศึกษาเฉพาะบุคคล เพื่อให้ทำความเข้าใจได้อย่างลึกซึ้ง และสามารถมองภาพได้จากหลายแง่มุม
3. ศึกษาปรากฏการณ์ในสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เพื่อให้เข้าใจความหมายของปรากฏการณ์ ในสภาพแวดล้อมตามความเป็นจริง มักมีวิจัยสนาม ในการวิจัยคุณภาพจะไม่มี การควบคุมและทดลองในห้องปฏิบัติการ เพราะทำให้ผู้วิจัยไม่เห็นปรากฏการณ์ในบริบททางสังคมและวัฒนธรรม
4. คำนึงถึงความเป็นมนุษย์ของผู้ถูกวิจัย ให้ความสำคัญและเคารพผู้ถูกวิจัยในฐานะที่เป็นเพื่อนมนุษย์ ไม่นำข้อมูลของผู้ถูกวิจัยไปเผยแพร่ไปใช้ให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ถูกวิจัย ไม่ฝืนใจถ้าผู้ถูกวิจัยไม่เต็มใจหรือไม่ต้องการให้ความร่วมมือ
5. ใช้การพรรณนาและการวิเคราะห์แบบอุปนัย ในการศึกษาชุมชนหรือการศึกษาเฉพาะกรณี เพื่อให้เห็นภาพรวมในขั้นแรก นักวิจัยเชิงคุณภาพจะให้รายละเอียดเกี่ยวกับสภาพทั่วไปของ

ชุมชนหรือกรณีศึกษาในลักษณะของการพรรณนา ส่วนในการวิเคราะห์นั้นนักวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้วิธีการตีความสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย เป็นวิธีการวิเคราะห์ที่สำคัญ วิธีการนี้คือการนำข้อมูลเชิงรูปธรรมย่อยๆ หลายๆ กรณีมาสรุปเป็นข้อสรุปเชิงนามธรรมโดยพิจารณาลักษณะร่วมที่พบในการวิจัยเชิงคุณภาพจะเน้นการวิเคราะห์แบบอุปนัยมากกว่าการใช้สถิติตัวเลข

6. เน้นปัจจัยหรือตัวแปรด้านความรู้สึกนึกคิด จิตใจ ความหมาย ในการศึกษาปรากฏการณ์ทางสังคม นักวิจัยคุณภาพเชื่อว่าองค์ประกอบด้านจิตใจ ความคิดและความหมาย คือสิ่งที่อยู่เบื้องหลังพฤติกรรมมนุษย์และเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมมนุษย์ที่แสดงออกมา

เทคนิควิธีการของการวิจัยเชิงคุณภาพ

นิศา ชูโต (2540) กล่าวว่าวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพนั้น ความสำคัญของประเด็นปัญหา วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง และวิธีการวิจัย จะสืบเนื่องเกี่ยวข้องโยงใยซึ่งกันและกันการวางแผนการวิจัยมีความยืดหยุ่นสูง เพราะต้องปรับกระบวนการตามความซับซ้อนของปัญหาในสภาพสนาม เมื่อเข้าไปเก็บข้อมูลจริง จึงได้เสนอแผนภาพองค์ประกอบและขั้นตอนในการวางแผนการวิจัยคุณภาพ ดังนี้

การวางแผน

- ปัญหาชั่วคราว
- เลือกพื้นที่
- เวลาศึกษา
- ตัวแปรต่างๆที่ศึกษา

สมมุติฐานในการทำงาน

- สมมุติฐานชั่วคราว
- ได้ปัญหาวิจัย

การเก็บข้อมูล

- สัมภาษณ์
- สังเกตแบบมีส่วนร่วม

การวิเคราะห์ข้อมูลและการแปลผล

- ลดทอนขนาดข้อมูล
- จัดทำให้เป็นระบบ
- ตรวจสอบสมมุติฐานและทฤษฎี
- เขียนรายงาน

ขั้นตอนขั้นแรกของการเริ่มงานวิจัย คือการเตรียมตัวทำงานในสนามซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญมาก ก่อนอื่นต้องทำความเข้าใจก่อนว่า "สนาม" ในการวิจัยเชิงคุณภาพ คือปรากฏการณ์สังคมที่เราจะศึกษานั้นเกิดขึ้น (สุภางค์ จันทวานิช, 2531)

การเลือกสนาม

การเลือกสนามหรือสถานที่วิจัย ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายๆ ประการ ทั้งนี้เกี่ยวกับตัวแปรที่ศึกษาว่าเหมาะสมกับสถานที่วิจัย และ/หรือนักวิจัยจะสามารถเข้าไปเก็บข้อมูลได้หรือไม่ รวมทั้งนักวิจัยมีความรู้เดิมคุ้นเคยเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ มาก่อน (นิตา ชูโต, 2540) และสอดคล้องกันกับสุภางค์ จันทวานิช (2531) ในการเข้าสนามนักวิจัยจะเข้าสนามไหนต้องดูก่อนว่าสนามนั้นเหมาะสมหรือไม่ นั่นคือสนามนั้นต้องมีปัญหาที่เราต้องศึกษาไม่ใช่เลือกอย่างสุ่มๆ ขั้นที่สองต้องดูถึงความเป็นไปได้ในแง่ของขนาดสนามที่จะเข้าไปศึกษาคือ ต้องไม่ใหญ่เกินไปถ้าสนามนั้นใหญ่เกินไปอาจต้องแบ่งเอาเฉพาะบางแห่ง ขั้นที่สามดูในแง่ความซับซ้อนของปรากฏการณ์ในชุมชนนั้นๆ และดูถึงความสะดวกในแง่ของที่ตั้งสนามว่าอยู่ไกลไปหรือไม่ ดังนั้นประเด็นสำคัญในการเลือกสนามจึงขึ้นอยู่กับ (นิตา ชูโต, 2540)

1. นักวิจัยสามารถจะเข้าไปศึกษาในสถานที่ หรือสนามที่ตั้งใจจะเข้าไปศึกษานั้นได้หรือไม่
2. บทบาทของนักวิจัยที่จะเข้าไปศึกษาจะเป็นแบบใด
3. บทบาทที่จะเป็น หรือบทบาทที่จะสวมเข้าไปในสถานการณ์นั้นๆ จะช่วยให้เข้าถึงข้อมูลที่สนใจได้มากน้อย พอเพียงหรือไม่

นักวิจัยไม่มีทางรู้เกี่ยวกับเรื่องต่างๆ ดังกล่าวนี้อีก่อนจนกว่าจะได้ทดลองเข้าไปสำรวจ ดูช่องทางและโอกาสความเป็นไปได้ด้วยตนเองก่อน พร้อมทั้งประยุกต์ใช้วิธีต่างๆ ในการเข้าถึง "สนาม" ให้ได้

วิธีการเข้าสู่สนาม

นักวิจัยมีการเข้าสู่สนามได้ 2 วิธี คือ การเข้าสู่สนามแบบเปิดเผย (overt) คือนักวิจัยมีการขออนุญาตเข้าไปเก็บข้อมูลในสนามโดยเปิดเผยสถานภาพว่าเป็นนักวิจัย เป็นวิธีการที่ง่ายที่จะได้ข้อมูลส่วนตัวที่นักวิจัยสนใจอย่างลึกซึ้ง ส่วนการเข้าสู่สนามแบบปกปิด (covert) นักวิจัยจะใช้เมื่อ

ต้องการข้อมูลสนามแบบปิดต่อคนภายนอก กรณีดังกล่าว นักวิจัยจะสวมบทบาทเป็นคนอื่นปะปนเข้าสู่สนามโดยไม่แจ้งให้ผู้คนในสนามรู้บทบาทที่แท้จริงของตนเอง

บทบาทของนักวิจัย

บทบาทนักวิจัยในสนามที่เรียกว่า การสังเกตแบบมีส่วนร่วมนั้น อาจเป็นได้ตั้งแต่บทบาทการสังเกตแบบคนนอกไปจนถึงแบบคนใน หมายถึงระดับความเข้าถึงในการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการเกี่ยวข้องมากน้อยต่างกัน ขึ้นอยู่กับนักวิจัยตัดสินใจว่าต้องการจะได้ข้อมูลระดับต้น ลึก หนา บาง ภายนอก ภายในสถานการณ์ รวมทั้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยต่างๆ กันไป (นิศา ชูโต, 2540)

Adler and Adler (1987 อ้างถึงในนิศา ชูโต, 2540) อธิบายบทบาทของนักวิจัยในการศึกษาภาคสนามไว้ 3 รูปแบบ คือ

1. สมาชิกแบบรอบนอก รูปแบบนี้นักวิจัยมีความเกี่ยวข้องกับสนามน้อยที่สุด แต่ยังมีบทบาทเป็นคนในมากกว่าคนนอกที่นักวิจัยสวมใส่ บทบาทสมาชิกแบบรอบนอก คือนักวิจัยที่ไม่นำตัวเองเข้าไปในศูนย์กลางของกิจกรรมสนาม ซึ่งถึงแม้ว่าจะเข้าไปได้ก็ตาม นักวิจัยจะเกี่ยวข้องเฉพาะกิจกรรมชีวิตประจำวัน ซึ่งอาจจะทำทุกวันก็ได้ อาจจะอยู่ร่วมในสถานที่หรือไม่อยู่ร่วมด้วยกับผู้คนในฉากก็ได้ แต่จะทำกิจวัตรสังคมต่างๆ ในฉากรอบนอกเท่านั้น คือยกเว้นกิจกรรมหลักที่เป็นศูนย์กลาง (core) ของสมาชิกในกลุ่มที่นักวิจัยไม่เกี่ยวข้องด้วย
2. สมาชิกแบบร่วมบทบาท นักวิจัยได้เข้าร่วมมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในฐานะที่เท่าเทียมกัน ร่วมรับผิดชอบทำกิจกรรมหลักคล้ายๆ กับสมาชิกอื่นๆ เพราะต้องการจะทราบข้อมูลของข้อมูลกลุ่มอย่างลึกซึ้งและเป็นที่ยอมรับของกลุ่ม แต่นักวิจัยจะต้องเป็นกลางและต้องตื่นตัวอยู่เสมอ
3. สมาชิกแบบเต็มตัว นักวิจัยจะเข้าไปมีส่วนร่วมในประสบการณ์อย่างจริงจัง ทั้งความคิด ความรู้สึก การกระทำ และความผูกพันจงรักภักดีต่อกลุ่มที่ศึกษา แต่นักวิจัยต้องคำนึงถึงปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้งของบทบาท ไม่สามารถเขียนวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นกลางที่จะส่งผลต่อการวิจัยได้

การสร้างความสัมพันธ์ภาพในสนาม

เมื่อนักวิจัยเข้าสนามแล้ว ต้องเริ่มแนะนำตัวเองตามสถานภาพ บทบาทที่กำหนดไว้ ควรรักษาสถานะและบทบาทไว้ตลอดเวลาที่ปฏิบัติงานภาคสนาม และนักวิจัยต้องระวังใน 2 แง่ คือ

ระวังมิให้ตนมีบทบาทเกินกว่าที่ควรเป็น และระวังมิให้เกินความลำเอียงในการรวบรวมและตีความหมายข้อมูล (สุภางค์ จันทวานิช, 2531) ซึ่งได้สอดคล้องกับ นิตา ชูโต (2540) ได้กล่าวว่า สิ่งสำคัญที่จะทำให้การเก็บข้อมูลราบรื่นและได้ข้อมูลที่มีคุณภาพ ขึ้นอยู่กับการสร้างสัมพันธภาพ (repport) ที่ดี การปฏิบัติตนให้เข้ากับบรรยากาศของสนาม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการแต่งกาย กิริยา วาจา การประพฤติ การปฏิบัติตน ซึ่งไม่ควรจะมาก หรือน้อย หรือเกินเลยมาตรฐาน ของบุคคล ในสนามที่ทำการศึกษ

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่สำคัญๆ คือ วิธีการสังเกต วิธีการสัมภาษณ์ และวิธีการวิเคราะห์เอกสาร การเก็บรวบรวมข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูลจะกระทำควบคู่กันไป

1. การสังเกต (Observation)

การสังเกตในการวิจัยเชิงคุณภาพ เป็นการสังเกตอย่างมีระบบในสภาพธรรมชาติของสนามเพื่อดู ฟังและรับรู้สภาพการณ์ในสนามในการเก็บข้อมูล

สุภางค์ จันทวานิช (2531) กล่าวว่า การสังเกตที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพมี 2 แบบ คือ

1. การสังเกตแบบมีส่วนร่วม (participant observation) หรือบางครั้งเรียกว่า การสังเกตสนาม (field observation) หรือการสังเกตเชิงคุณภาพ (qualitative observation) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นักวิจัยเข้าไปร่วมใช้ชีวิตกับกลุ่มคนที่ถูกศึกษา มีการร่วมกิจกรรมและพยายามให้คนในชุมชนนั้นยอมรับว่านักวิจัยมีสถานภาพเดียวกัน การสังเกตแบบนี้ประกอบด้วยกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ การสังเกต การซักถาม และการจดบันทึก เป็นวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ทำให้ได้ข้อมูลที่แท้จริงแต่นักวิจัยควรระวังอคติของตนเอง

2. การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม (non- participant observation) เป็นการสังเกตที่นักวิจัยไม่เข้าไปมีส่วนร่วมกิจกรรมของกลุ่ม ในขณะที่เก็บรวบรวมข้อมูล มักใช้เมื่อนักวิจัยไม่ต้องการให้ผู้ที่ถูกสังเกตรู้สึกถูกรบกวนจากนักวิจัย

2. การสัมภาษณ์

การสัมภาษณ์เป็นการซักถามหรือสนทนาตามที่ผู้วิจัยต้องการสนทนาหรือซักถามจะมากน้อยหรือใช้เวลานานเท่าใดขึ้นอยู่กับผู้ให้สัมภาษณ์ แบบของการสัมภาษณ์ และ

ผู้สัมภาษณ์จะต้องดูให้เหมาะสมกับเวลา หรือสามารถที่จะหยุดหรือตัดบทได้ และที่สำคัญผู้สัมภาษณ์สามารถสังเกตพฤติกรรมของผู้ถูกสัมภาษณ์ได้ การสัมภาษณ์อาจแบ่งได้ ดังนี้ (สุภาวงศ์ จันทวานิช, 2531)

1. การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างหรือการสัมภาษณ์แบบเป็นทางการ (structured interview or formal interview) เป็นการสัมภาษณ์ที่ผู้วิจัยเตรียมคำถามไว้แน่นอนอน มีทั้งคำถามที่ต้องการคำตอบเฉพาะเจาะจงและคำถามที่ตอบได้ตามความต้องการ คำตอบจะมีความสมบูรณ์ และถูกต้องเมื่อผู้วิจัยมีการเตรียมตัวเป็นอย่างดี แต่ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไม่มีความลึกซึ้งและครอบคลุมเพียงพอ

2. การสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ (informal interview) เป็นวิธีการสัมภาษณ์ที่ใช้มากในการวิจัยเชิงคุณภาพ มักใช้ควบคู่กับการสังเกตแบบมีส่วนร่วม สามารถตั้งคำถามขณะสัมภาษณ์ได้นอกเหนือจากแนวคำถามที่เตรียมไว้ แบ่งเป็น

2.1 การสัมภาษณ์เปิดกว้างโดยไม่จำกัดคำตอบ

2.2 การสัมภาษณ์แบบมีจุดสนใจเฉพาะ หรือการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก

2.3 การตะล่อมกล่อมเกล่า

2.4 การสัมภาษณ์ผู้ที่ให้ข้อมูลที่สำคัญ

ตอนที่ 3 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นันทวัน สวัสดิ์ภูมิ (2540) ได้ศึกษาเรื่องเส้นทางการพัฒนาครุศึกษาวิจัย : การวิจัยรายกรณีของครูดีเด่นระดับประถมศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเส้นทางการพัฒนาครุศึกษาวิจัย จากวิธีการวิจัยรายกรณีของครูดีเด่นระดับประถมศึกษาท่านหนึ่ง วิธีการศึกษาครอบคลุม การศึกษาอัตชีวประวัติ การวิเคราะห์เอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสัมภาษณ์ แล้วดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และตีความเพื่อสร้างข้อสรุป ผลการวิจัยพบว่า เส้นทางการพัฒนามาสู่การเป็นครุศึกษาวิจัยของกรณีศึกษาเริ่มจากคุณลักษณะส่วนตัวที่เป็นคนชอบใฝ่หาความรู้ ช่างคิด ชอบอ่าน ชอบเขียนและรักธรรมชาติ ลักษณะดังกล่าวพัฒนาด้วยการเรียนรู้จากการปฏิบัติงานในลักษณะของการสังเกต วิเคราะห์ สังเคราะห์และสังสมประสบการณ์ชีวิต และการทำงานอย่างบูรณาการในหน้าที่ครูที่รักเด็ก และปรารถนาจะช่วยพัฒนาคุณภาพ ชีวิตเด็ก ส่งผลให้เกิดกระบวนการพัฒนามาสู่การเป็นครุศึกษาวิจัย ที่ใช้รูปแบบการวิจัยที่เป็นการวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร ศึกษารายกรณี การวิจัยพัฒนา และปัญหาที่พบของการวิจัย มาจากปัญหาของนักเรียน โดยครุมองเห็นโอกาสของการเรียนรู้คอมพิวเตอร์เริ่มต้นที่สำคัญ การวิเคราะห์ปัญหาซึ่งมี

ขอบข่วยจากการสังเกตนักเรียนแต่ละคนในวงกว้างไปสู่แนวคิดของการช่วยเหลือเด็กรายบุคคล วัตถุประสงค์ของการวิจัยเป็นการพัฒนาการเรียนรู้ภาษาไทยเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันและอนาคต ด้วยวิธีการสอนที่หลากหลายและในลักษณะบูรณาการเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพและธรรมชาติ การเรียนรู้ของเด็ก ประโยชน์จากการวิจัยคือการพัฒนาให้นักเรียน พัฒนาตนเองให้สามารถ พัฒนาการสอนนักเรียนให้ถูกต้องสร้างสรรค์ยิ่งขึ้น และผลกระทบสู่การพัฒนาเพื่อนครู

สกาวรัตน์ ชุ่มเขย (2543) ศึกษาเรื่องการนำเสนอรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการสำหรับ พัฒนาครูประถมศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ความต้องการ และแนวทางการทำวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียน และนำเสนอรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการ สำหรับพัฒนาครูประถมศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน วิจัยเชิงคุณภาพประกอบด้วย การ ศึกษาเอกสารและสื่อวีดิทัศน์ การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการศึกษาภาคสนาม จากกรณีศึกษา 3 แห่ง การสร้างและการนำเสนอรูปแบบการวิจัยปฏิบัติการ และการตรวจสอบรูปแบบการวิจัย ปฏิบัติการโดยการสนทนากลุ่มกับคณะครู และตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญ ผลการวิจัยพบว่า

1. ในสภาพปัจจุบันลักษณะการทำวิจัยปฏิบัติการมีทั้งแบบทำคนเดียว และทำเป็นทีม ทั้ง ภายในโรงเรียนและกับบุคคลภายนอกโรงเรียนและกับบุคคลภายในโรงเรียน ประเด็นการวิจัยส่วนใหญ่เกี่ยวกับทักษะการคิดในวิชาคณิตศาสตร์ ทักษะการสื่อสารในวิชาภาษาไทยและปัญหาพฤติกรรมนักเรียน วิธีวิจัยที่ครูใช้คือ การสำรวจ การศึกษารายกรณี การวิจัยกึ่งทดลองและการวิจัย พัฒนานวัตกรรม ปัญหาในการวิจัย คือ ครูขาดความรู้ ความเข้าใจ และการช่วยเหลือจากหน่วยงาน ครูมองการวิจัยเป็นเรื่องยาก ไม่มีเวลาและงานครุมาก ครูต้องการสนับสนุนด้านการอบรม ตัวอย่างผลการวิจัยปฏิบัติการในชั้นเรียนที่หลากหลาย ที่ปรึกษาและผู้นิเทศติดตามด้านการวิจัย การ สนับสนุนปัจจัยจากโรงเรียนโดยเฉพาะเรื่อง นโยบาย การจัดเวลา สื่อ วัสดุ และการจัดกิจกรรม ส่งเสริมการวิจัย

2. รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการสำหรับการพัฒนาครูประถมศึกษาโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน ควรเป็นการวิจัยที่มีคำถาม กิจกรรมการวิจัย ต่อเนื่องเรียงร้อยไปเพื่อสร้างเสริมการเรียนรู้และการ สร้างความรู้อย่างต่อเนื่องของครู โปรแกรมการวิจัยควรประกอบด้วย 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 การ วิจัยปฏิบัติการเพื่อการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล ระยะที่ 2 การวิจัยปฏิบัติการเพื่อประเมินการ สอนของครู ระยะที่ 3 การวิจัยปฏิบัติการเพื่อสร้างและพัฒนาวัตกรรมการสอน

พิทักษ์ ม้าฮอส (2543) ได้ศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในยุทธวิธีการรู้จักนักเรียน เป็นรายบุคคลของครูประถมศึกษา พบว่า ครูประถมศึกษาที่มียุทธวิธีการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคล เพื่อให้ครูประถมศึกษาสามารถจัดการเรียนรู้เพื่อตอบสนองของความสนใจและความถนัดของนักเรียน สิ่งสำคัญคือครูต้องนำความรู้ความเข้าใจที่เกิดจากการรู้จักนักเรียนไปใช้ในการออกแบบการปรับ กิจกรรมการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง และมีแนวปฏิบัติในการทำความรู้จักนักเรียนแต่ละคน อย่างน้อย 3 ด้าน คือ ลักษณะนิสัย การเรียน ภูมิหลัง และมีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลาย แหล่ง ทั้งที่เป็นแหล่งบุคคล เหตุการณ์และข้อมูลทุติยภูมิ ซึ่งเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นต้องต่อเนื่องใน 2 ช่วงเวลา คือ ช่วงก่อนเปิดเรียนและช่วงเปิดเรียน โดยใช้หลายวิธีการในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ การสัมภาษณ์ การสังเกต การเขียนบันทึกประจำวัน การประชุม การทดสอบ การสอบถาม สมุดสื่อสารบ้าน-โรงเรียน จึงเกิดการสร้างความร่วมมือกับเพื่อนครูที่ร่วมรับผิดชอบนักเรียนโดย การตั้งกลุ่มครูเพื่อศึกษา วิจัยกิจกรรมนักเรียน และสร้างความรู้และความเข้าใจในตัวนักเรียนแต่ละคนโดยการค้นหาจุดเด่นจุดด้อย สาเหตุ แนวทางในการพัฒนานักเรียน นำไปสู่การวิเคราะห์ และสรุปข้อมูลเป็นรายบุคคลลงในกระดาษหน้าเดียว เพื่อให้เป็นภาพรวมของจุดเด่น จุดด้อย และแนวทางในการพัฒนานักเรียน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า การศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลเป็นขั้นตอนที่สำคัญของการนำไปพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอนของครู นำไปแก้ปัญหาพัฒนาวิจัย ปฏิบัติการในชั้นเรียน นำไปประเมินการสอน และนำไปพัฒนานวัตกรรมการเรียนการสอน ส่วนใหญ่เป็นการศึกษาในบริบทของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา และการศึกษานักเรียนเป็นรายบุคคลมียุทธวิธีในการรู้จักนักเรียนในระดับประถม มีการรู้จักข้อมูล การเก็บรวบรวมข้อมูล การใช้วิธีการในการเก็บ สรุปผลเป็นรายบุคคล ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษากระบวนการและการใช้ผลการรู้จักนักเรียนเป็นรายบุคคลในบริบทของนักเรียนในระดับมัธยมศึกษา

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย